

УДК 81'276.6

ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛОМОВНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

доктор педагогічних наук, професор, Костікова І. І.,

кандидат психологічних наук, Кузнецов О. І.,

кандидат психологічних наук, Фоменко К. І.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.
С. Сковороди, Україна, Харків

В статті охарактеризовано англomовну психологічну термінологію, визначено деякі проблеми походження англomовних психологічних термінів. Показано, що переважна кількість термінів походять від давньогрецької і давньолатинської мов, досить поширеними є французькі і німецькі запозичення та калькування. Здійснено аналіз психологічних неологізмів в англomовній психологічній лексиці, які можна умовно поділити на групи психологічних неологізмів, що складають назви чи відображають ключові поняття сучасних психологічних концепцій і теорій, назви нових психологічних методів і технологій, психологічні якості-неологізми. У дослідженні здійснено аналіз ключових епонімів англomовної психологічної термінології.

Ключові слова: англomовна термінологія, психологічна термінологія, психологічні епоніми, психологічні неологізми, психологічні запозичення, психологічне калькування.

Доктор педагогических наук, профессор, Кости́кова И. И., кандидат психологических наук, Кузнецов А. И., кандидат психологических наук Фоменко К. И. Характеристика англоязычной психологической терминологии / Харьковский национальный

педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Украина, Харьков

В статье охарактеризована англоязычная психологическая терминология, определены некоторые проблемы происхождения англоязычных психологических терминов. Показано, что подавляющее количество сроков происходят от древнегреческой и латинского языков, довольно распространены французские и немецкие заимствования и калькирование. Осуществлен анализ психологических неологизмов в англоязычной психологической лексике, как можно условно разделить на группы психологических неологизмов, составляют названия, которые отражают ключевые понятия современных психологических концепций и теорий, названия новых психологических методов и технологий, психологические качества-неологизмы. В исследовании проведен анализ ключевых эпонимов англоязычной психологической терминологии.

Ключевые слова: англоязычная терминология, психологическая терминология, психологический эпоним, психологические неологизмы, психологические заимствования, психологическое калькирование.

*Doctor of pedagogical sciences, professor, I. I. Kostikova, PhD in Psychology A. I. Kuznetsov, PhD in Psychology K. I. Fomenko
Characteristics of English psychological terminology /H. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University, Ukraine, Kharkov*

The article describes English psychological terminology, defines some problems of the origin of English psychological terms. It is shown that the vast majority of terms originate from the ancient Greek and Latin languages, the French and German borrowings and calculi are quite common. An analysis of psychological neologisms in the English-speaking

psychological vocabulary, as can be conventionally divided into groups of psychological neologisms, consists of names that reflect the key concepts of modern psychological concepts and theories, names of new psychological methods and technologies, psychological qualities-neologisms. The study analyzed key eponyms of English psychological terminology.

Key words: English terminology, psychological terminology, psychological eponym, psychological neologisms, psychological borrowings, psychological tracing.

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена спрямованістю термінологічних студій на вивчення галузевих термінологій і лінгвістичною необхідністю багатоаспектного дослідження формування, функціонування та систематизації терміносистеми психології; важливістю формування та функціонування англомовної термінології у психології; необхідністю вивчення її структурно-семантичних особливостей.

Міра наукової розробки проблеми. Питання психологічної термінології як важливої складової англійської мови перебувають у центрі уваги багатьох дослідників: І. І. Борисенко, Д. Крістала, Д. Мелінкоффа, В. І. Карабана [0], І. С. Квітко, Т. Р. Кияка [0], А. В. Крижанівської, П. М. Тірсьми [0], О. А. Шаблій, Л. М. Черноватого [0] та ін.. Такий інтерес пояснюється тим, що власне психологічні терміни як інформативно і функціонально важлива складова мови вимагають найбільше уваги, адже саме словниковий склад мови реагує на зміни в суспільному житті, поповнюючись новими словами і виразами.

Водночас дослідження психологічної термінології менш численні. Предметом цих досліджень у різний час були структура та походження української сучасної психологічної термінології (Л. М.

Веклинець), шляхи формування та функціонування термінології інженерної психології німецької мови (А. М. Клестер); структурно-семантичні особливості психологічної термінології сучасної російської мови (Г. Н. Хайбуліна); лінгвокультурна концептосфера психологічної науки (О. Ю. Трещева); структурні, лексичні та семантичні особливості англійської термінології юридичної психології (Р. Я. Дмитрасевич) та деякі інші. Проте недостатньо дослідженими виявляються структурні, лексичні, семантичні, етимологічні особливості англійської психологічної термінології.

Мета дослідження – охарактеризувати походження англійських психологічних термінів та здійснити аналіз психологічних неологізмів в англійській психологічній лексиці.

Завдання дослідження:

- 1) визначити етимології основних англійських психологічних термінів;
- 2) здійснити характеристику англійських психологічних неологізмів та епонімів.

Виклад матеріалу дослідження. З етимологічного погляду лексика поділяється на оригінальну і запозичену. Запозичені слова можуть використовуватися як для називання нових предметів, явищ, процесів, так бути і вторинним найменуванням вже відомих предметів і явищ.

У розвитку англійської психологічної термінології велике значення зіграли запозичення з інших мов, переважно давньогрецької та давньолатинської.

Психологічні терміни давньогрецького походження. Велика кількість психологічних термінів, як в англійській, так і в українській мові мають спільне походження з давньогрецької мови. Наприклад,

серія слів з негативним префіксом «а» для опису клінічних та субклінічних психічних феноменів, зокрема:

Aboulia or abulia (βουλή, meaning "will", with the prefix -a; абулія, розлад воли), in neurology, refers to a lack of will or initiative and can be seen as a disorder of diminished motivation (DDM).

Agnosia (ἀγνωσία (agnosia), "ignorance", "absence of knowledge"; агнозія, розлад сприйняття) is the inability to process sensory information. Often there is a loss of ability to recognize objects, persons, sounds, shapes, or smells while the specific sense is not defective nor is there any significant memory loss.

Alexithymia (ἀ- absence, λέξις — word, θυμός — senses, "without senses"; алекситимія, порушення мовлення) is a personality construct characterized by the subclinical inability to identify and describe emotions in the self

Apraxia (ἀπραξία — inaction, inactivity; апраксія, порушення цілеспрямованих дій) is a motor disorder caused by damage to the brain (specifically the posterior parietal cortex), in which the individual has difficulty with the motor planning to perform tasks or movements when asked, provided that the request or command is understood and he/she is willing to perform the task.

Aphasia (φάσις — expression, saying, with the prefix -a; афазія, порушення сформованого мовлення) is an inability to comprehend and formulate language because of damage to specific brain regions.

*Латинські запозичення в англomовній психологічній термінології. Римське панування - I -V століття н.е.; введення християнства в Англії (VI -VII); розвиток культури в епоху Відродження (XV-XVI ст.). Наприклад, латинське слово *curo* має похідні англomовні слова, що широко вживаються у текстах психологічного спрямування: *to cure* – лікувати, *care* – піклування, *careless* – безтурботний.*

Розглянемо значення деяких психологічних термінів, які мають латинське походження.

Agression (aggressio — напад) – 1) The act of initiating hostilities or invasion; 2) The practice or habit of launching attacks; 3) Hostile or destructive behavior or actions.

Apperception (ad-, "to, toward" and percipere, "to perceive, gain, secure, learn, or feel", аперцепція) is any of several aspects of perception and consciousness in such fields as psychology, philosophy and epistemology.

Delirium, or acute confusional state, is an organically caused decline from a previously attained baseline level of cognitive function. It is typified by fluctuating course, attentional deficits and generalized severe disorganization of behavior. (delirium — божевілля, маячіння)

Dementia, also known as senility, is a broad category of brain diseases that cause a long term and often gradual decrease in the ability to think and remember that is great enough to affect a person's daily functioning (dementia — божевілля).

Masculinity (also called boyhood, manliness, or manhood) is a set of attributes, behaviors and roles generally associated with boys and men. (masculus — чоловічий)

Psychomotor agitation (agitatio — приведение в движение) is a set of signs and symptoms that stem from mental tension and anxiety.

Французькі запозичення в англomовній психологічній термінології. З 1066 г. у період нормандського завоювання, французька мова протягом тривалого часу (11-15 ст.) була державною мовою Англії. Однак французька мова у меншій мірі відбилась на психологічній термінології, ніж латинська чи давньогрецька, або навіть німецька. Прикладом розповсюдженого терміну французького походження може бути слово «дежавю»,

оскільки вперше було запропоновано французьким вченим Емілем Буараком. *Déjà vu*, (French pronunciation: [de.za.vy]) from French, literally "already seen", is the phenomenon of having the strong sensation that an event or experience currently being experienced has already been experienced in the past. Термінами з аналогічним походженням є *Jamais vu*, *Presque vu*, *Déjà entendu*, *Déjà vécu*.

Деякі психологічні якості та процеси також мають французьке походження. Наприклад, *mercantile*, *companionable*, *imagination*.

Дієслово *to mesmerize* – гіпнотизувати, зачаровувати, має походження від прізвища відомого французького терапевта А. Месмера, який започаткував групові форми психотерапії і був першим дослідником гіпнозу.

Німецькі запозичення в англomовній психологічній термінології. Основними запозиченнями з німецької психологічної термінології є терміни, що походять з аутентичних німецькомовних парадигм – це, в першу чергу, психоаналітичні терміни, а також терміни гештальт-психології. Наприклад, *Gestalt*. Деякі англomовні психологічні терміни є калькою німецької оригінальної термінології, що виникла за часів першої лабораторії Вундта наприкінці 19-го століття, а також у межах експериментів Вюрцбургської школи психології. Наприклад, *introspection* від *Introzpection*, *introvert* від юнгініанського *Introvert*, термін *insight* походить від німецького терміну, винайденого школою гештальт-психології, - *Einsicht*.

Наступним завданням нашого дослідження є характеристика англomовних психологічних неологізмів та фразеологізмів. У результаті аналізу неологізмів англomовної психологічної термінології нами було встановлено, що усі англomовні психологічні терміни-неологізми можна умовно поділити на такі групи:

- 1) психологічні неологізми, що складають назви чи

відображають ключові поняття сучасних психологічних концепцій і теорій;

- 2) назви нових психологічних методів і технологій;
- 3) психологічні якості-неологізми.

Розглянемо групи зазначених неологізмів більш детально. У концепції потоку американського вченого М. Чікцентміхайі вводиться поняття «потік» (flow). *Flow – a state of concentration or complete absorption with the activity at hand and the situation. It is a state in which people are so involved in an activity that nothing else seems to matter.* Це поняття є ключовим в авторській концепції, однак окрім нього автор вводить й інші терміни-неологізми, зокрема *autotelic, which describes people who are internally driven, and as such may exhibit a sense of purpose and curiosity.*

У концепції Р. Лазаруса використовується термін копінг, або поведінка, що спрямована на подолання стресу, опанування ним. *Coping means to invest own conscious effort, to solve personal and interpersonal problems, in order to try to master, minimize or tolerate stress and conflict. The psychological coping mechanisms are commonly termed coping strategies or coping skills.* Термін «копінг» має українську кальку – «опанувальна поведінка», на наш погляд він є граматично некоректним, тому не прижився у науковому вжитку і тому більш вживаним є термін «копінг-поведінка».

У концепції С. Мадді та С. Кобаса вводиться поняття життєстійкості, –*hardiness. Hardiness a personality structure comprising the three related general dispositions of commitment, control, and challenge that functions as a resistance resource in the encounter with stressful conditions.*

Психологічні неологізми можуть бути представлені не тільки як ключові терміни у концепціях, а й складати назви цих концепцій,

підходів та теорій. Наприклад, відомий німецький терапевт-практик Б. Хеллінгер в якості назви свого психотерапевтичного підходу вибрав слово *Hellinger sciencia – a universal science of the orders - and even of the laws- that are at work in all important human connections and interactions; the orders apply to the relationships within the family, which means the relationship between man and woman, between parents and children, including their upbringing. This science covers the orders in our work life, in organizations and institutions, and it extends to the orders between larger groups, such as peoples and cultures.*

Щ один цікавий термін: від англійського слова *coach* – тренер, пішла назва цілого підходу до розвитку особистості. Коучінг (англ. *coaching*) — метод консалтингу та тренінгу, в процесі якого людина, «коуч», допомагає особистості досягти життєвої чи професійної мети. *Coaching is a form of development in which a person called a coach supports a learner or client in achieving a specific personal or professional goal by providing training, advice and guidance. The learner is sometimes called a coachee. Occasionally, coaching may mean an informal relationship between two people, of whom one has more experience and expertise than the other and offers advice and guidance as the latter learns; but coaching differs from mentoring in focusing on specific tasks or objectives, as opposed to general goals or overall development. The first use of the term "coach" in connection with an instructor or trainer arose around 1830 in Oxford University slang for a tutor who "carried" a student through an exam.*

Коучінг як самостійний різновид психологічної допомоги походить від тренінгу як системи тренувань, режиму тренувань. У психології Трénінг (англ. *training*) — це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок суб'єкта навчання, через набуття навчального досвіду з тим, щоб

досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі. *Training is teaching, or developing in oneself or others, any skills and knowledge that relate to specific useful competencies. Training has specific goals of improving one's capability, capacity, productivity and performance.*

Ще один сучасний психологічний підхід називається тайм-менеджмент (англ. *time management*) — технологія організації часу та підвищення ефективності його використання. *Time management is the process of planning and exercising conscious control over the amount of time spent on specific activities, especially to increase effectiveness, efficiency or productivity.* До речі, у цьому підході виникають такі неологізми, як «дедлайн» та «редлайн». Дедла́йн (англ. *Deadline* — так звана лінія смерті) — крайній термін (дата і / або час), до якого повинна бути виконана задача. Редлайн (англ. *Redline* — так звана червона лінія) — строк подання завершеного проекту всередині організації.

Широкого вжитку дістали терміни, які використовуються у різних психотерапевтичних підходах, зокрема у тренінгових психотехнологіях, а саме: візуалізація та афірмації. Візуалізація (від лат. *Visualis* - «зоровий», англ. *visualization*) - загальна назва прийомів уявлення числової інформації або фізичного явища у вигляді, зручному для зорового спостереження та аналізу. Афірмація (від лат. *Affirmatio* — підтвердження) — коротка фраза, що містить вербальну формулу, яка при багаторазовому повторенні закріплює необхідний образ або установку в підсвідомості людини, сприяючи поліпшенню її психоемоційного фону і стимулюючи позитивні зміни в її житті. *Affirmations refer primarily to the practice of positive thinking and self-empowerment—fostering a belief that "a positive mental attitude supported by affirmations will achieve success in anything.*

До психологічних неологізмів відносяться також назви методів, що використовуються у психологічній практиці. Наприклад, мозковий штурм, що є калькою з англійського слова brainstorming. *Brainstorming is a group creativity technique by which efforts are made to find a conclusion for a specific problem by gathering a list of ideas spontaneously contributed by its members.* Ще одним прикладом калькування є командобудування – team building. *Team building is a collective term for various types of activities used to enhance social relations and define roles within teams, often involving collaborative tasks. It is distinct from team training, which is designed to improve the efficiency, rather than interpersonal relations.*

Часто у психологічній практиці зустрічаються моделі та методи, назва яких є аббревіатурою назв процесів, що складають цей метод. Це, переважно, психологічні моделі бізнес-консультування, коучінгу, командобудування. Зокрема, *SWOT analysis (Strengths: characteristics of the business or project that give it an advantage over others; Weaknesses: characteristics of the business that place the business or project at a disadvantage relative to others; Opportunities: elements in the environment that the business or project could exploit to its advantage; Threats: elements in the environment that could cause trouble for the business or project).* *SWOT analysis (alternatively SWOT matrix) is an acronym for strengths, weaknesses, opportunities, and threats and is a structured planning method that evaluates those four elements of an organization, project or business venture.*

VRIO is a business analysis framework that forms part of a firm's larger strategic scheme. The basic strategic process that any firm goes through begins with a vision statement, and continues on through objectives, internal & external analysis, strategic choices (both business-level and corporate-level), and strategic implementation. The firm will hope

that this process results in a competitive advantage in the marketplace they operate in. VRIO is an initialism for the four question framework asked about a resource or capability to determine its competitive potential: the question of Value, the question of Rarity, the question of Imitability (ease/difficulty to imitate), and the question of Organization (ability to exploit the resource or capability).

У коучінгу існує також модель GROW. The GROW model (or process) is a simple method for goal setting and problem solving. It was developed in the United Kingdom and was used extensively in corporate coaching in the late 1980s and 1990s.

G - the Goal is the end point, where the client wants to be. The goal has to be defined in such a way that it is very clear to the client when they have achieved it.

R - the current Reality is where the client is now. What are the issues, the challenges, how far are they away from their goal?

O - there will be Obstacles stopping the client getting from where they are now to where they want to go. If there were no Obstacles the client would already have reached their goal; Once Obstacles have been identified, the client needs to find ways of dealing with them if they are to make progress. These are the Options.

W - the options then need to be converted into action steps which will take the client to their goal. These are the Way forward.

Наступною категорією англomовних психологічних неологізмів є терміни, що відображають певні риси, якості та властивості особистості, психічні процеси та стани. Останнім часом у вжитку зустрічається термін «smombie». Smombie – smartphone + zombie. smartphone zombie (or smombie) is a pedestrian who walks slowly and without attention to their surroundings because they are focused upon their smartphone. This has been reported as a significant safety hazard,

as distracted pedestrians cause accidents. Cities such as Chongqing and Antwerp introduced special lanes for smartphone users in 2014 and 2015, to help direct and manage them.

До групи неологізмів входять деякі психологічні якості (особистісні, емоційно-вольові, когнітивні) та інші феномени психічної реальності, які увійшли у вжиток у 20 столітті, зокрема *ambition* (лат. *ambitio*), *attitude* (піздньолат. *aptitūdini-*), *banal* (фр. *banal*), *depression* (лат. *depressio*), *catharsis* (др.-грец. *κάθαρσις*), *communication* (піздньолат. *communicabilis*), *conversion* (лат. *conversio*), *pattern* (лат. *patrōnus*), *tolerant* (лат. *tolerāns*).

У таблиці 1 подано перелік найбільш цитованих психологів та епоніми, що відображають назви відповідних концепцій, теорій, підходів.

Таблиця 1

Перелік найбільш цитованих психологів та відповідні епоніми [4]

Name	Eponym
Skinner, B. F.	Skinnerian
Piaget, Jean	Piagetian
Freud, Sigmund	Freudian
Bandura, Albert	Bandura's social learning theory
Festinger, Leon	Festinger's cognitive dissonance theory
Rogers, Carl R.	Rogersian therapy
Schachter, S.	Schachter's affiliation studies
Thorndike, Edward	Thorndike's puzzle box
Maslow, A. H.	Maslow's hierarchy
Allport, Gordon	Allport A–S reaction study
Erikson, Erik H.	Erikson's psychosocial stages
Eysenck, H. J.	Eysenck personality inventory
James, William	James–Lange theory of emotion
Watson, John B.	Watsonian behaviorism
Lewin, Kurt	Lewinian psychology
Jung, C. G.	Jungian
Pavlov, Ivan P.	Pavlovian
Osgood, Charles E.	Osgood's transfer surface
Asch, Solomon E.	Asch situation
Kelley, Harold H.	

Tolman, Edward C. Milgram, Stanley	Kelley's attribution theory Tolman's purposive behaviorism Milgram's obedience studies
---------------------------------------	--

Висновки. Етимологічний аналіз англomовної психологічної термінології свідчить про те, що переважна кількість термінів походять від давньогрецької і давньолатинської мов, досить поширеними є французькі і німецькі запозичення та калькування.

У дослідженні також було розглянуто неологізми у психологічній термінології, які вживаються в англійській мові. Семантичний зміст цих неологізмів відображає авторські концепції, теорії, погляди.

У дослідженні здійснено аналіз ключових епонімів англomовної психологічної термінології.

Література:

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 564 с.
2. Кияк Т. Вузькогалузеві терміни як основа формування та квазіреферування фахових текстів // Вісн. Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології" – 2008.– № 620. – С. 3–5.
3. Фоменко К. І. Методичні засади навчання читанню англomовної літератури студентів психологічних спеціальностей / К. І. Фоменко // Филологический сб́рник: Сборник статей. – Вып. 21. – Харьков: ХНПУ имени Г. С. Сковороды, 2016. – С. 162-171.
4. Черноватий Л. М. Переклад англomовної психологічної літератури: навч. Посіб. Для студ. Вищих заклад. Освіти / Л. М. Черноватий, В.І. Карабан, Т.Б. Хомуленко. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 512 с.
5. Haggbloom S. J. The 100 Most Eminent Psychologists of the 20th Century/ S. J. Haggbloom S. J., Warnick R. // Review of General

Psychology Copyright 2002 by the Educational Publishing Foundation, 2002, Vol. 6, No. 2, 139–152

6. Tiersma P. M. *Legal Language* / P. M. Tiersma. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1999. – 314 p.

References:

1. Karaban V. I. *Translation of English scientific and technical literature* / V. I. Karaban. - Vinnitsa: New Book, 2002. - 564 p.

2. Kiyak T. *Narrow-field terms as the basis for the formation and quasi-reference of professional texts* // *Vysn. National Lviv Polytechnic University. Series "Problems of Ukrainian terminology"* - 2008.- No. 620. - P. 3-5.

3. Fomenko K.I. *Methodical principles of studying the reading of English-language literature of students of psychological specialties* /K.I. Fomenko // *Philological library: Collection of articles. - Extract 21. - Kharkiv: KhNPU Shamina G.S. Skovoroda, 2016. - P. 162-171.*

4. Chernovaty L.M. *Translation of English-language psychological literature: taught. Means For the studio Higher institution Education* / LM Chernovaty, VI Karaban, T.B. Khomulenko - Vinnitsa: The New Book, 2012. - 512 p.

5. Haggbloom S. J. *The 100 Most Eminent Psychologists of the 20th Century*/ S. J. Haggbloom S.J., Warnick R. // *Review of General Psychology Copyright 2002 by the Educational Publishing Foundation, 2002, Vol. 6, No. 2, 139–152*

6. Tiersma P. M. *Legal Language* / P. M. Tiersma. – Chicago; London: The University of Chicago Press, 1999. – 314 p.